

УДК 371.3

Ірина Ніколенко,

директор Закладу дошкільної освіти (ясла-садок) № 791

iren281975@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-8713-8499>

Iryna Nikolenko,

Preschool Education Institution (nursery-kindergarten) № 791

Заклад дошкільної освіти (ясла-садок) № 791

Дарницького району м. Києва, Україна

вул. Вишняківська, 8 Б, м. Київ,

02140, Україна

Preschool Education Institution (nursery-kindergarten) № 791

of Darynysky district of Kyiv, Ukraine

st. 8, Vyshnyakivska, Kyiv,

02140, Ukraine

**ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ АВТОРСЬКОЇ ПРОГРАМИ
ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ВИХОВАТЕЛЯ, АСИСТЕНТА ВИХОВАТЕЛЯ
ЩОДО ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЇХ ДІЯЛЬНОСТІ В ЗАКЛАДІ
ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ**

**THEORETICAL AND METHODOLOGICAL SUBSTANTIATION OF THE
AUTHOR'S PROGRAM FOR THE ADVANCED TRAINING OF EDUCATORS AND
ASSISTANT EDUCATORS TO INCREASE THE EFFECTIVENESS OF THEIR
ACTIVITIES IN A PRESCHOOL EDUCATIONAL INSTITUTION**

Анотація. Євроінтеграційний вектор руху України охоплює забезпечення доступності до здобуття освіти усіх дітей, у тому числі з особливими освітніми потребами, інвалідністю. Нагальним питанням є розроблення Програми підвищення кваліфікації з технологіями інтерактивного навчання для вихователів, асистентів вихователів (далі – Програма), які організовують інклюзивне навчання з дітьми дошкільного віку в інклюзивних групах закладів

дошкільної освіти. Проблематика полягає в недостатньому рівні підготовленості педагогічних працівників закладів дошкільної освіти. Недостатній рівень сформованості умінь, практичних навичок вихователів, асистентів вихователів для того, щоб створювати інклюзивний простір групи, реалізувати індивідуальну освітню траєкторію дитини з ООП, організувати інклюзивне навчання. Це потребує підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладу дошкільної освіти (вихователя, асистента вихователя), організації навчальних освітніх заходів та методичних впливів на організаційно-методичні умови та ефективність діяльності цих працівників. *Мета:* обґрунтувати авторську Програму підвищення кваліфікації з технологіями інтерактивного навчання вихователів, асистентів вихователів. *Методи дослідження:* аналіз науково-педагогічної літератури, нормативних документів, освітніх програм, документів з метою вивчення стану й теоретичного обґрунтування досліджуваної проблеми, узагальнення вимог, принципів, методичне обґрунтування Програми, моделювання, висновування. *Висновки:* для вирішення запитів сьогодення щодо потреби підвищення кваліфікації вихователів, асистентів вихователів в напрямі організації інклюзивного навчання в закладах дошкільної освіти обґрунтовано потребу, теорію та методологію авторської Програми, яка дає змогу алгоритмізувати і вдосконалити освітній процес з підвищення фахового зростання вихователів, асистентів вихователів закладів дошкільної освіти. Окреслено методичні основи проведення оцінювання рівня знань за проведеними освітніми заходами, передбаченими Програмою, змістового наповнення та тематичних модулів. Визначено методичний вплив на організаційно-методичні умови діяльності вихователів, асистентів вихователів щодо ефективності їх ресурсного потенціалу.

Ключові слова: інклюзивне навчання, доступність освіти, діти з особливими освітніми потребами, організаційно-методичні умови, авторська програма, методичний вплив, підвищення кваліфікації, ефективність діяльності.

Abstract. The European integration vector of the movement of Ukraine covers ensuring accessibility to education for all children, including those with special educational needs and disabilities. The urgent issue is the development of a Program for advanced training with interactive learning technologies for educators, assistant educators (hereinafter referred to as the Program), who organize inclusive education with preschool children in inclusive groups of preschool educational institutions. The problem lies in the insufficient level of preparedness of pedagogical workers in preschool educational institutions. Insufficient level of formation of skills, practical skills of educators, assistant educators to create an inclusive group space, implement an individual educational trajectory of a child with SEN, and organize inclusive education. This requires the need to improve the skills of pedagogical workers of a preschool educational institution (teacher, teacher's assistant), organize educational activities and methodological influences on the organizational and

methodological conditions and effectiveness of the activities of these workers. *Purpose:* to substantiate the author's Advanced Training Program with technologies for interactive training of educators, assistant educators. *Research methods:* analysis of scientific and pedagogical literature, regulatory documents, educational programs, documents to study the state and theoretical justification of the problem under study, generalization of requirements, principles, methodological justification of the Program, modeling, conclusions. *Conclusions:* The need, theory and methodology of the author's Program, which allows algorithmizing and improving the educational process to increase the professional growth of educators, assistant educators of preschool educational institutions, are substantiated. The methodological foundations of assessing the level of knowledge based on the educational activities provided for by the Program, content and thematic modules are outlined. The methodological impact on the organizational and methodological conditions of the activities of educators, assistant educators regarding the effectiveness of their resource potential is determined.

Key words: inclusive education, accessibility of education, children with special educational needs, organizational and methodological conditions, author's program, methodological impact, advanced training, effectiveness of activities.

Актуальність. Зважаючи на євроінтеграційний вектор руху України, забезпечення доступності до здобуття освіти усіх дітей, в тому числі з інвалідністю, особливими освітніми потребами, постає питання щодо розроблення Програми підвищення кваліфікації з технологіями інтерактивного навчання для вихователів, асистентів вихователів (далі – Програма), які організовують інклюзивне навчання з дітьми дошкільного віку в інклюзивних групах закладів дошкільної освіти.

Постановка проблеми пов'язана з глобалізацією в Україні європейських освітніх тенденцій щодо становлення інклюзії, зростанням кількості дітей з особливими освітніми потребами, створенням інклюзивного простору в закладах дошкільної освіти, реалізації індивідуальної освітньої траєкторії дитини з ООП. Курс державної стратегії (нормативно-правове законодавство) орієнтовано на запровадження інклюзивного навчання, швидкісний розвиток цифрових технологій, проте рівень підготовленості педагогічних працівників закладів дошкільної освіти є недостатнім. Це потребує необхідності підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладу дошкільної освіти (вихователя, асистента вихователя), організації навчальних освітніх заходів та методичних

впливів на організаційно-методичні умови та ефективність діяльності цих працівників. Актуалізує потребу в обґрунтуванні Програми щодо розвитку і формування професійних компетентностей вихователів, асистентів вихователів в сучасних умовах впровадження інклюзивної освіти і нормативно правове забезпечення, а саме: Закон України «Про дошкільну освіту», 2024, Професійний стандарт «Вихователь закладу дошкільної освіти», 2021, Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти в Україні), 2021, та ін.

Вбачаємо потребу щодо напрацювання Програми в двох складових аспектах цілісного освітнього процесу:

1. Внутрішня організація освітнього процесу з інклюзивним навчанням в закладі дошкільної освіти (врахування під час організації інклюзивного навчання побудови індивідуальної освітньої траєкторії, складання індивідуальної програми розвитку дитини з ООП; формування інклюзивної культури садка, в основу якої покладено інклюзивні цінності (толерантність, недискримінація, право, повага, різність, прийняття тощо); пріоритетність формування вміння вихователя, асистента вихователя працювати в професійній взаємодії; формування професійних компетентностей вихователя, асистента вихователя з підвищення якості організації процесу інклюзивного навчання, в тому числі з дітьми з ООП в закладах дошкільної освіти, створення інклюзивного освітнього середовища.

2. Методичний аспект змістового наповнення Програми (врахування в методичному змісті комплексу тенденцій сучасної освіти: стандартизації, гуманізації, інклюзивності, гуманітаризації, неперервності та ін.; переорієнтації навчання за професійно орієнтованим, індивідуалізованими підходом до вивчення тематичних модулів).

Аналіз попередніх досліджень та публікацій. Провівши огляд наукової літератури визначили, що питання створення програм висвітлено у працях О. Савченко. Вчена характеризує програму як систему навчального матеріалу, розподіленого за термінами навчання, що визначає зміст освітнього процесу відповідно до державного стандарту (Савченко, 2012). Водночас О. Локшина

розглядає освітню програму як засіб реалізації змісту освіти, що відображає сучасні тенденції розвитку суспільства і науки (Локшина, 2011).

В Українській бібліотечній енциклопедії визначено, що навчальна (освітня) програма – *навчальне видання* чи неопублікований офіційно затверджений *нормативний документ*, що визначає зміст, обсяг і вимоги до вивчення навчальної дисципліни, розвитку та виховання особистості відповідно до державних освітніх стандартів та навчальних планів і є базовим для створення інших навчальних видань: *підручників* і *навчальних посібників*. Основою для розроблення навчальної (освітньої) програми є державний стандарт освіти відповідного рівня. Цим же джерелом визначено, що мета навчальної (освітньої) програми – планування, організація й управління опануванням конкретної навчальної дисципліни, розвитком особистості з урахуванням особливостей освітнього процесу певного закладу та контингенту здобувачів освіти.

Законом України «Про освіту», 2017, визначено, що освітня програма – це комплекс освітніх компонентів (предметів вивчення, дисциплін, індивідуальних завдань, контрольних заходів тощо), спланованих і організованих для досягнення визначених результатів навчання. З огляду на означене та думки науковців в освітній галузі, можна охарактеризувати програму як сукупність методичних і змістових компонентів, спрямованих на досягнення освітніх результатів з урахуванням дидактичних принципів та державних стандартів.

Варто зазначити, що науковці термін «програма» ототожнюють з певним змістом і взаємозв'язками його структурних методичних компонентів, а враховуючи, що предметом нашого дослідження є організаційно-методичні умови діяльності вихователів, асистентів вихователів інклюзивних груп закладу дошкільної освіти, на нашу думку, логічним є підвищення фахової майстерності цих педагогів шляхом розроблення авторської Програми з технологіями інтерактивного навчання, а структурно-функціональна модель є найоптимальнішим науковим засобом її відображення.

У форматі нашого дослідження Програму розглядаємо як шлях до ефективності впливу на організаційно-методичні умови діяльності вихователів, асистентів вихователів. Поняття «програма» у методичному аспекті

характеризуємо як систематизований документ, що визначає зміст, методи, форми та засоби навчання вихователів, асистентів вихователів для розвитку і формування професійних компетентностей в напрямі організації інклюзивного навчання з дітьми з особливими освітніми потребами у загальноосвітньому середовищі групи закладу дошкільної освіти, реалізації індивідуальної освітньої траєкторії дитини. Враховує такі особливості як: гнучкість, адаптація навчальних завдань, інтерактивні технології та методи навчання, різні форми роботи (лекції, практичні заняття, тренінги, вебінари, семінари, самостійна індивідуальна робота та ін.), оцінювання успішності вихователів, асистентів вихователів.

В аспекті досліджуваної проблеми було з'ясовано, що на сучасному етапі розвитку інклюзивної освіти в Україні окреслено орієнтири до розроблення авторських програм підвищення кваліфікації: відповідність нормативно-правовим актам з інклюзивної освіти в Україні (Закон про освіту, 2017, Закон про дошкільну освіту, 2024, Національна стратегія розвитку інклюзивного навчання на період до 2029 р., 2024, та ін.); орієнтованість на Професійний стандарт вихователя закладу дошкільної освіти, 2021; відповідність структурно-змістовій побудові: мета програми, очікувані результати, модульний підхід (інклюзивні цінності, нормативно-правове забезпечення, професійна взаємодія в команді, універсальний дизайн, розумне пристосування, організація інклюзивного освітнього середовища та ін.); відповідність сучасним методикам: сучасні освітні технології інтерактивного навчання (тренінги, інтерактивні методи, онлайн-навчання); практичне навчання (кейс-методи, ситуаційні завдання, практична робота в групах); особистісно-індивідуалізоване навчання; форми та методи навчання (лекції, тренінги, майстер-класи, воркшопи, робота з кейсами, моделювання ситуацій, рольові ігри, самостійна робота, аналіз, рефлексія); оцінювання результатів навчання; тривалість навчання, сертифікація (не менше 30 год.); відтворюваність: передбачає можливість перенесення для застосування іншими освітніми закладами; новизна.

Впровадження Програми пропонується шляхом різних форм освітньої роботи з інтерактивними технологіями із здобувачами освіти: традиційних – (офлайн-навчання), нетрадиційних – (онлайн-навчання) та змішаного навчання,

що забезпечуватиме гнучку взаємодію між суб'єктами та об'єктами освітнього процесу. Ця трансформація безпосередньо забезпечує потребу щодо організації різних форм навчання та передбачає структурованість та актуальне змістовне наповнення Програми підвищення кваліфікації відповідно до потреб сьогодення.

Мета статті – обґрунтувати авторську Програму підвищення кваліфікації з технологіями інтерактивного навчання вихователів, асистентів вихователів.

Методи дослідження: аналіз науково-педагогічної літератури, нормативних документів, освітніх програм, документів з метою вивчення стану й теоретичного обґрунтування досліджуваної проблеми, узагальнення вимог, принципів, методичне обґрунтування Програми, моделювання, висновування.

Результати. Зважаючи на те, що професійна діяльність вихователя, асистента вихователя відбувається в інклюзивному освітньому середовищі групи ЗДО, ми освітній зміст Програми розподілили за тематичними модулями, які корелюються з раніше означеними цільовими конструктами організаційно-методичних умов діяльності вихователів, асистентів вихователів (цінності; нормативно-правове регулювання; професійна взаємодія; професійна компетентність) та пропонуємо їх реалізацію через напрями освітньої діяльності: мотиваційно-ціннісний, когнітивний, комунікативний, діяльнісний, про що прописали в Програмі (Ніколенко, 2025).

Сучасний освітній простір закладу дошкільної освіти не можна уявити чи ізолювати від інклюзивності освітнього процесу як багатоаспектного поняття, де мають місце такі невід'ємні умови як: *інклюзивні цінності* (особистісні надбання соціальних норм та правил поведінки, соціально визнані уявлення і підходи до якості освітньої послуги за місцем проживання дитини, підтримка різності між дітьми та дорослими як ресурсу освіти, допомога кожному відчутти себе частиною єдиного колективу тощо), підтримка, поширення культури інклюзивної освіти в соціум; *нормативно-правове регулювання* діяльності вихователя, асистента вихователя щодо організації професійно-правових стосунків в освітньому процесі максимально наближених до європейських стандартів, розробка ППР для реалізації індивідуальної освітньої траєкторії дитини; *діяльність команди психолого-педагогічного супроводу* як освітнього ресурсу для

ефективності професійної взаємодії, співробітництва вихователя, асистента вихователя, забезпечення якості освітньої послуги дитини з особливими освітніми потребами, рівня підтримки, адаптації, соціалізації, комунікації та інтеграції в освітній простір закладу дошкільної освіти; *формування і розвиток професійних компетентностей* відповідно до Професійного стандарту вихователя закладу дошкільної освіти; особистісно орієнтований підхід до усіх учасників освітнього процесу; кваліфіковані педагогічні кадри (зокрема, вихователь, асистент вихователя).

Процес підвищення кваліфікації вихователів, асистентів вихователів є усталеною формою організації навчання, обумовлений Програмою підвищення кваліфікації і складається з навчально-тематичного плану, в змісті якого окреслено ряд нормативних, психолого-педагогічних, етичних, соціокультурних тем щодо становлення, функціонування та розвитку інклюзивного навчання, що безпосередньо впливає на готовність, мотивацію, розбудову методів, підходів, індивідуалізацію навчання дітей, в тому числі з ООП.

Розв'язання проблеми підвищення кваліфікації кадрів має теоретичне і практичне значення у зв'язку з інноваційними процесами в сучасній дошкільній освіті, її технологізацією та інформатизацією. Ефективність впливу Програми на розвиток і формування професійних компетентностей, підвищення фахового рівня вихователів, асистентів вихователів інклюзивних груп залежить від того, наскільки відповідають форми, зміст, методи і засоби освітнім цілям та завданням інклюзивного навчання.

З-поміж різних форм організації навчання курсів підвищення кваліфікації нами використовувалися: лекції, вебінари, практичні роботи, практичні завдання, пошуково-дослідні завдання, самостійна робота, індивідуальна робота, технології інтерактивного навчання, пошуково-аналітична та науково-дослідна робота.

Запропоновані Програмою форми організації освітнього процесу щодо реалізації навчально-тематичного плану з підвищення кваліфікації вихователів, асистентів вихователів передбачають використання відповідних методів та засобів, які в комплексі визначають зміст, мету і завдання інноваційного

навчання. Тому для підвищення кваліфікації вихователів, асистентів вихователів нами виділено найефективніші, на нашу думку, методи, серед яких:

- *традиційні*: словесні, наочні; практичні;
- *інноваційні*: дистанційного, змішаного, інтерактивного навчання.

До перших належать друковані (підручники, посібники, конспекти занять, методичні рекомендації), наочні (таблиці, схеми, картки, малюнки, фотографії) та технічні (смарт-дошки, мультимедійні проєктори, плазмові панелі, комп'ютери, планшети, ноутбуки тощо). Усі вони є досить розповсюдженими і ми вважаємо за доцільне використовувати їх під час організації офлайн та змішаної форми навчання з підвищення кваліфікації педагогів.

Водночас для ефективної організації онлайн-навчання пропонуємо використання інноваційних засобів навчання, до яких віднесено цифрові технології, електронні презентації, електронні курси, електронні вебінари, хмарні технології, штучний інтелект. Особливості застосування зазначених методів і засобів навчання з підвищення кваліфікації залежать від форм навчання (офлайн, онлайн, змішана), враховуючи воєнний стан, різні ситуації епідеміологічного характеру, побажання здобувачів освіти. З огляду на сказане, процес передачі знань щодо підвищення кваліфікації набуває трансформації, стає більш гнучким і адаптивним щодо форм організації навчання та охоплення контингенту вихователів, асистентів вихователів, бажаючих пройти навчання в зручний для них спосіб та час.

Зазначимо, що процес інклюзивного навчання у закладі дошкільної освіти побудовано як цілісна освітня система, яка має визначену структуру та взаємопов'язані, взаємозалежні необхідні компоненти. Єдність і взаємозв'язок означених компонентів, цілісність процесу інклюзивного навчання означено в структурно-функціональній моделі ефективності діяльності вихователя, асистента вихователя в інклюзивній групі закладу дошкільної освіти. Вважаємо, провідним шляхом для підтримання функціонування структурно функціональної моделі ефективності діяльності вихователя, асистента вихователя розроблення та реалізацію авторської Програми підвищення кваліфікації вихователів, асистентів вихователів з технологіями інтерактивного навчання.

У процесі нашого дослідження було з'ясовано, що на сучасному етапі розвитку і становлення інклюзивного навчання в закладах дошкільної освіти є необхідним врахування вимог сьогодення, усіх євроінтеграційних процесів, в центрі яких є людина, реалізація та задоволення її потреб, в тому числі і освітніх на засадах недискримінації та права.

Програму розроблено відповідно до вимог з організації процесу інклюзивного навчання в закладах дошкільної освіти: *концептуальність* (орієнтованість на нормативно-правову базу інклюзивного навчання, наукову концепцію інклюзивного навчання, до складу якої входять філософський, культурно-етнічний, педагогічний, дидактичний, соціально-психологічний освітні напрями, відповідно до яких реалізуємо освітні цілі); *системність* (Програма охоплює усі ознаки системи: логічності процесу, взаємозв'язків усіх складових, характеризується цілісністю та завершеністю); *керування* (передбачає можливість контролю, поетапної діагностики освітнього процесу, зміну засобів і методів для поліпшення результатів); *ефективність* (Програма передбачає комплекс освітніх заходів, спрямованих на подолання викликів сьогодення щодо успішної реалізації стандартів інклюзивного навчання); *відповідність* (сучасним методичним вимогам, технологіям інтерактивного навчання (тренінги, інтерактивні методи, онлайн-навчання). Практичне навчання (кейс-методи, ситуаційні завдання, практична робота в групах). Особистісно-індивідуалізоване навчання. Форми та методи навчання (лекції, тренінги, майстер-класи, воркшопи, робота з кейсами, моделювання ситуацій, рольові ігри, самостійна робота, аналіз, рефлексія); *оцінювання результатів навчання*; *тривалість навчання*, сертифікація (не менше 30 год.); *відтворюваність* (передбачає можливість використання Програми іншими освітніми установами, самостійно закладами дошкільної освіти); *новизна* (визначено методичний вплив доцільності комплексу освітніх заходів, визначених Програмою, щодо підвищення ефективності організаційно-методичних умов діяльності та ресурсного потенціалу вихователів, асистентів вихователів).

Перераховані вимоги розкривають і забезпечують більшу охопленість і повноту впливів Програми на ефективність освітнього процесу з підвищення кваліфікації.

Оскільки євроінтеграційні процеси є стрімкими, а інклюзивне навчання є їх невід'ємною частиною, в Програмі враховано комплексне змістове наповнення, яке сприяє розвитку і формуванню вміння, практичних навичок вихователів, асистентів вихователів організації інклюзивного навчання в загальноосвітній групі ЗДО, структурування навчальних матеріалів за рахунок системного використання цифрових освітніх технологій, створення інклюзивного освітнього середовища, дружнього до дитини, реалізація індивідуальної освітньої траєкторії дитини з ООП.

Вбачаємо процес навчання з підвищення кваліфікації у визначеній структурованості, взаємопов'язаності, взаємозалежності модулів та тематичного спрямування. Тож акумулювання єдності і взаємозв'язків методичного змісту, методів, прийомів, форм роботи передбачено Програмою.

На підставі визначення організаційно-методичних умов діяльності вихователів, асистентів вихователів (цінності, нормативно-правове регулювання, професійна взаємодія, професійні компетентності) до Програми введено такий перелік послідовно-взаємопов'язаних модулів: мотиваційно-ціннісний, когнітивний, комунікативний та діяльнісний (практичний).

Зважаючи на умовну незалежність модулів Програми, між ними існують системоутворювальні зв'язки, які об'єднують її в єдиний цілісний освітній комплекс підвищення кваліфікації вихователів, асистентів вихователів щодо організації інклюзивного навчання.

Означені зв'язки численні та багатоманітні: між теоретичним і практичним навчанням; між змістом навчання, формами, методами і засобами; між завданнями і результатами навчання. Вважаємо, що вони важливі, адже виконують системоутворювальні функції, як до всього програмового змісту в цілому, так і до окремих її модулів.

Враховуючи зазначене, Програма підвищення кваліфікації охоплює систему підходів, принципів, методів та засобів для ефективного навчання,

розвитку і формування професійних компетентностей щодо організації інклюзивного навчання у вихователів, асистентів вихователів ЗДО.

Варто зауважити, що запропоновані диференційовані підходи щодо організації навчання в дистанційному, очному та змішаному форматах, збалансованість теоретичної та практичної складової, практичних завдань та самостійної роботи здобувачів освіти, з урахуванням доступності, недискримінації та рівності, окреслюють концептуальну сторону нашої Програми, водночас процесуальна сторона визначається рядом дидактичних принципів, методів, прийомів, форм роботи.

Програму побудовано на таких дидактичних принципах навчання: науковості; наступності, системності та послідовності навчання; практичної спрямованості підготовки; інноваційності, прогностичності, доступності та індивідуалізації навчання. Програма буде ефективною за умови їх дотримання.

Окреслені нами принципи навчання взаємопов'язані між собою, вони відображають закономірності освітнього процесу, регулюють діяльність об'єкта і суб'єктів навчання, відображають у своєму змісті фундаментальні закономірності, які об'єктивно існують у реальному освітньому процесі, тому їх необхідно дотримуватися на всіх етапах підвищення кваліфікації вихователів, асистентів вихователів. *Принцип науковості* є загальнообов'язковим, зокрема, в умовах професійного навчання – одним із визначальних для педагогічних спеціальностей. Розроблена Програма, а дослівніше, уся її структура підпорядковані принципу науковості. Зміст навчання має обов'язкову науково-обґрунтовану логіку, адже системні, науково обґрунтовані знання та вміння є основою підготовки професійно компетентного вихователя, асистента вихователя. *Принцип наступності, системності та послідовності навчання* є важливим та зберігає усталену безперервність процесу підвищення кваліфікації вихователів, асистентів вихователів. Цей принцип реалізується у різних формах планування освітнього процесу (порядок вивчення окремих питань теми, послідовність теоретичних і практичних складових, практичних робіт, самостійного опрацювання навчального матеріалу здобувачами освіти). *Принцип практичної спрямованості* відіграє надзвичайно важливу роль у підвищенні

кваліфікації вихователя, асистента вихователя закладу дошкільної освіти. Означений принцип регламентує методичну підготовку цих педагогів якісно організувати освітній процес з інклюзивним навчанням, вміння адаптувати, модифікувати освітній зміст, середовище, методи і прийоми роботи, вміння складати ІПР, реалізуючи індивідуальну освітню траєкторію дитини, створювати інклюзивне освітнє середовище, дружнє до дитини. Програму розроблено з урахуванням відповідності практичної частини структури змісту особливостям практичної діяльності вихователя, асистента вихователя в реальному часі в умовах групи закладу дошкільної освіти. Педагоги мають реалізувати освітню програму за допомогою організації різних форм освітньої роботи, а діти здобути знання вміння, навички, компетентності, визначені в Базовому компоненті дошкільної освіти (Державному стандарті дошкільної освіти в Україні). Тому реалізація принципу практичної спрямованості є необхідною і забезпечується здебільшого у ході реалізації змісту практичної частини змісту програми та практично-дослідної діяльності. *Принцип інноваційності* окреслює освітнє просвітництво, спрямоване на підвищення толерантності, інклюзивності в суспільстві щодо реалізації рівності прав на здобуття освіти за місцем проживання. *Принцип прогностичності* спрямовано на безперервний взаємозв'язок з зовнішнім середовищем, вивчення факторів зовнішнього впливу, суспільних запитів, потреб, відповідно до цього напрацювання програмового змісту і його реалізація в межах законодавчого підґрунтя (Закон України «Про освіту», «Про дошкільну освіту» та ін.) реалізації, впровадження, забезпечення освітнього процесу з інклюзивним навчанням. Не менш важливим є застосування *принципу доступності та індивідуалізації навчання*, який виражається у запропонованих формах підвищення кваліфікації (онлайн, офлайн, змішана), а також диференціації освітніх завдань і способів їх виконання (форм, засобів, методів організації занять тощо) відповідно до індивідуальних освітніх потреб здобувачів освіти з підвищення кваліфікації.

Проаналізовані нами основні дидактичні принципи, які лягли в основу освітнього змісту Програми підвищення кваліфікації вихователів, асистентів вихователів закладів дошкільної освіти, тісно взаємопов'язані та взаємозалежні.

Вони утворюють структуру, за якою організовується навчання з підвищення кваліфікації вихователів, асистентів вихователів закладів дошкільної освіти і сприяють її ефективності.

Вважаємо, що підбір різних форм організації в навчально-тематичному плані підвищення кваліфікації вихователів, асистентів вихователів, є влучним та ефективним завдяки їх комбінуванню та об'єктивному добору, який, своєю чергою, корелюється з дидактичною метою запропонованого навчального змісту і обсягу навчального матеріалу з питань організації інклюзивного навчання з дітьми дошкільного віку.

Усі форми освітнього процесу з підвищення кваліфікації є зв'язними між собою, взаємозалежними, логічно послідовними. Водночас під час розроблення змістового наповнення навчально-тематичного плану Програми враховано такі універсальні чинники як: *кількісне співвідношення* різних методів навчання, яке може бути змінною залежно від орієнтації на потреби і можливості означеної категорії вихователів, асистентів вихователів, які навчаються для підвищення фахового рівня. *Якість* методів навчання залежить від кількості годин, передбачених в навчально-тематичному плані, від забезпечення сучасним комп'ютерним обладнанням, швидкісним інтернетом, підкріплено навчально-методичною базою, матеріально-технічною, нормативною базою, інтерактивними технологіями навчання тощо.

Методи навчання мають винятково імітаційний, проблемний, продуктивний та ситуативний характер. Методичний аспект прослідковується в організації професійного вдосконалення, фахового зростання вихователя, асистента вихователя та передбачає залученість до практичної діяльності. Результатом конкретного модуля є оволодіння визначеними Програмою професійними компетентностями, а також, що є надзвичайно важливим в професійному зростанні, творчий пошук та запропоновані здобувачем освіти з досвіду роботи власні інновації, які сприяють вдосконаленню їх професійної діяльності на робочому місці.

Запропонований Програмою комплексний зміст навчання, враховуючи означені вимоги, принципи, чинники, форми роботи, буде ефективно впливати на

успішність процесу підвищення кваліфікації вихователів, асистентів вихователів, а відтак на організаційно-методичні умови їх діяльності.

Завершенням навчання запропонованої нами Програми є підсумковий тест (професійна компетентність здобувачів освіти), що охоплює моніторинг рівня підвищення кваліфікації вихователів, асистентів вихователів.

Оцінювання ефективності запропонованої нами Програми підвищення кваліфікації вихователів, асистентів вихователів інклюзивних груп проходить на початковому (вхідний контроль) та на завершальному етапі навчання у ході складання підсумкового тесту (вихідний контроль), запитання для якого складено на основі пройдених модулів та тем з інклюзивної освіти. Оцінювання навчальних досягнень здійснювалося на основі єдиної системи ECTS, тому розмежування рівнів проводилося з урахуванням її особливостей.

Оцінювання рівня навчальних досягнень з підвищення кваліфікації вихователів, асистентів вихователів за вхідним і підсумками тестування стосується різноманітних аспектів їхньої діяльності. Враховувалися організація освітнього процесу на основі інклюзивних цінностей, нормативно-правове забезпечення освітнього процесу, професійна взаємодія в Команді супроводу дитини з ООП, професійна комунікація, професійні компетентності (формування безпечного, інклюзивного освітнього простору групи, реалізація ІПР та ін.). Запитання до тесту складено за зазначеними умовами діяльності вихователів, асистентів вихователів інклюзивних груп, по п'ять запитань до кожного тематичного модуля, в кожному питанні передбачається чотири варіанти відповідей, один з яких є правильним. Максимальна кількість балів, яку можна отримати при складанні тесту, – 100 балів. Прохідний бал – 75. Успішне складання підсумкового тестування передбачає отримання сертифікату. Кількість годин, що передбачено Програмою для засвоєння її змістового наповнення, становить 30 годин. З них: 9 год. – лекційні заняття, 15 год. – практична робота, 4 год. – самостійна робота, 2 год. – підсумковий тест.

З огляду на зазначене, *методологія* авторської Програми становить сукупність вимог, наукових підходів, принципів, чинників, методів, змісту, форм навчання, структури, організації та реалізації освітнього змісту. Окреслює

актуальність, мету, шляхи та очікувані результати. Можна говорити про те, що методологія авторської Програми підвищення кваліфікації з технологіями інтерактивного навчання вихователів, асистентів вихователів є цілісною, науково обґрунтованою та практично спрямованою. Системний методичний вплив авторської Програми на організаційно-методичні умови значно підвищить ефективність діяльності вихователів, асистентів вихователів, сприятиме їх особистісному та професійному зростанню, розвитку та формуванню нових професійних компетентностей для організації якісного освітнього процесу з інклюзивним навчанням.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Для вирішення запитів сьогодення щодо потреби підвищення кваліфікації вихователів, асистентів вихователів в напрямі організації інклюзивного навчання в закладах дошкільної освіти обґрунтовано потребу, теорію та методологію авторської Програми, яка дає змогу алгоритмізувати і вдосконалити освітній процес з підвищення фахового зростання вихователів, асистентів вихователів закладів дошкільної освіти. Окреслено методичні основи проведення оцінювання рівня знань за проведеними освітніми заходами, передбаченими Програмою, змістового наповнення та тематичних модулів. Визначено методичний вплив на організаційно-методичні умови діяльності вихователів, асистентів вихователів щодо ефективності їх ресурсного потенціалу. Перспективи подальших досліджень вбачаємо в результатах емпіричного та заключного дослідження, що дають змогу перевірити доцільність дібраного комплексу освітніх заходів, прописаних в Програмі підвищення кваліфікації з метою впливу на організаційно-методичні умови та ефективність діяльності вихователя, асистента вихователя для успішного виконання професійних педагогічних функцій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон «Про дошкільну освіту» від 06.06.2024 № 3788-IX <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3788-20#Text>
2. Професійний стандарт «Вихователь закладу дошкільної освіти»: наказ мінекономіки від 19 жовтня 2021 р. № 755-21 <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennya-profesijnogo-standartu-vihovatel-zakladu-doshkilnoyi-osviti>

3. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція): наказ МОН України від 12 січ. 2021 р. № 33 <https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/01/13/bazoviy-komponent-2021.pdf>
4. Савченко, О.Я. (2012). Дидактика початкової школи: підручник. К.: Генеза. 400 с.
5. Локшина, О.І. (2011). Розвиток стандартів освіти: світові тенденції та українські перспективи. К.: Педагогічна думка. 192 с.
6. Українська бібліотечна енциклопедія. Електронний ресурс [https://ube.nlu.org.ua/article/%D0%9D%D0%B0%D0%B2%D1%87%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B0%20\(%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%BD%D1%8F\)%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D0%BC%D0%B0](https://ube.nlu.org.ua/article/%D0%9D%D0%B0%D0%B2%D1%87%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B0%20(%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%BD%D1%8F)%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D0%BC%D0%B0)
7. Закон «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
8. Національна стратегія розвитку інклюзивного навчання на період до 2029 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації на 2024–2026 роки: розпорядження Кабінету Міністрів України від 07 червня 2024 р. № 527-р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/527-2024-p#Text>
9. Ніколенко, І.А. (2025). Організація інклюзивного навчання в закладах дошкільної освіти, розвиток професійних компетентностей вихователів, асистентів вихователів / І. А. Ніколенко // *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови*. Вип. 26. С. 124–130.
10. Типова програма підвищення кваліфікації педагогічних працівників щодо впровадження професійного стандарту «Вихователь закладу дошкільної освіти» від 29.11.2022 № 1067 <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1067729-22#Text>
11. Вимоги до змісту і структури програм підвищення кваліфікації державних службовців, голів місцевих державних адміністрацій, їх перших заступників та заступників, посадових осіб місцевого самоврядування та депутатів місцевих рад від 02.11.2022 № 107-22 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1434-22#Text>

REFERENCES

1. Закон «Pro doshkil'nu osvitu» vid 06.06.2024 № 3788-IX [Law «On Preschool Education» dated 06.06.2024 No. 3788-IX]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3788-20#Text> [in Ukrainian].
2. Profesiynny standart «Vykhovatel' doshkil'noho zakladu»: Nakaz Ministerstva ekonomiky vid 19 zhovtnya 2021 roku № 755-21 [Professional standard «Preschool education teacher»: Order of the Ministry of Economy of October 19, 2021 No. 755-21].

<https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennya-profesijnogo-standartu-vihovatel-zakladu-doshkilnoyi-osviti> [in Ukrainian].

3. Bazovyy komponent doshkil'noyi osvity (nova redaktsiya): Nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrayiny vid 12 sichnya 2021 roku № 33 [Basic component of preschool education (new edition): Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated Jan. 12, 2021 No. 33].

<https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/01/13/bazoviy-komponent-2021.pdf> [in Ukrainian].

4. Savchenko, O.Y. (2012) Dydaktyka pochatkovoyi shkoly: pidruchnyk [Didactics of primary school: textbook]. Kyiv: Heneza. 400 s. [in Ukrainian].

5. Lokshyna, O.I. (2011) Rozvytok osvitnikh standartiv: svitovi tendentsiyi ta ukrayins'ki perspektyvy [Development of educational standards: global trends and Ukrainian prospects]. Kyiv: Pedahohichna dumka. 192 s. [in Ukrainian].

6. Ukrayins'ka bibliotekna entsyklopediya [Ukrainian Library Encyclopedia]. Elektronnyy resurs

[https://ube.nlu.org.ua/article/%D0%9D%D0%B0%D0%B2%D1%87%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B0%20\(%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%BD%D1%8F\)%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D0%BC%D0%B0](https://ube.nlu.org.ua/article/%D0%9D%D0%B0%D0%B2%D1%87%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B0%20(%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%BD%D1%8F)%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D0%BC%D0%B0) [in Ukrainian].

7. Zakon «Pro osvitu» vid 05.09.2017 № 2145-VIII [Law «On Education» dated 05.09.2017 No. 2145-VIII]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> [in Ukrainian].

8. Natsional'na stratehiya rozvytku inklyuzyvnoyi osvity na period do 2029 roku ta zatverdzhennya Operatyvnoho planu zakhodiv shchodo yiyi realizatsiyi na 2024–2026 roky: Rozporyadzhennya Kabinetu Ministriv Ukrayiny vid 7 chervnya 2024 roku № 527-r. [National Strategy for the Development of Inclusive Education for the Period Until 2029 and Approval of the Operational Plan of Measures for its Implementation for 2024–2026: Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated June 7, 2024 No. 527-r.]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/527-2024-p#Text> [in Ukrainian].

9. Nikolenko, I.A. (2025) Orhanizatsiya inklyuzyvnoyi osvity v doshkil'nykh navchal'nykh zakladakh, rozvytok profesinykh kompetensiy vykhovateliv, pomichnykiv vykhovateliv [Organization of inclusive education in preschool institutions, development of professional competencies of educators, teacher assistants]. / I. A. Nikolenko // *Osvita lyudey z osoblyvymy potrebamy: shlyakhy rozvytku*. Vypusk 26. s. 124–130. [in Ukrainian].

10. Typova prohrama pidvyshchennya kvalifikatsiyi pedahohichnykh pratsivnykiv shchodo vprovadzhennya profesynoho standartu «Vykhovatel' zakladu doshkil'noyi osvity» vid 29.11.2022 № 1067 [Typical program for advanced training of pedagogical workers for the implementation of the professional standard «Preschool education teacher» dated 11/29/2022 No. 1067]. <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1067729-22#Text> [in Ukrainian].

11. Vymohy do zmistu i struktury prohramy pidvyshchennya kvalifikatsiyi derzhavnykh sluzhbovtziv, holiv mistsevykh derzhavnykh administratsiy, yikh pershykh deputativ ta predstavnykiv, posadovykh osib mistsevoho samovryaduvannya ta deputativ mistsevykh rad vid 02.11.2022 № 107-22 [Requirements for the content and structure of advanced training programs for civil servants, heads of local state administrations, their first deputies and deputies, local government officials and deputies of local councils dated 02.11.2022 No. 107-22]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1434-22#Text> [in Ukrainian].

Матеріал надійшов до редакції 09.05.2025

УДК 376.091.2-056.24/.3:005.2

Марина Омельченко,

доктор психологічних наук,
професор кафедри спеціальної педагогіки та інклюзії
neckaa87@gmail.com
ORCID ID 0000-0001-8292-1791
Scopus ID: 57615382000

Maryna Omelchenko,

Doctor of Psychological Sciences,
Professor of Department of Special Education and Inclusion

Державний вищий навчальний заклад
«Донбаський державний педагогічний університет»,
вул. Генерала Батюка, 19,
м. Слов'янськ, Донецька обл., Україна, 84116

Donbas State Pedagogical University,
st. General Batyuk, 19,
Slovjans'k, Donetsk region, Ukraine, 84116

Наталія Левітан,

вчитель-дефектолог,
заступник директора з виховної роботи